

Elisaveta DRAGHICI¹

**TEORIA ȘI POLITICA CULTURII DIN PERSPECTIVA
SOCIOLOGULUI DIMITRIE GUSTI**

**The Theory and Politics of Culture from the Perspective of Sociologist
Dimitrie Gusti**

Abstract: Any approach to the notion of culture implies a broad effort to understand the theory developed over time. An important contribution in the analysis of culture belongs to the sociologist Dimitrie Gusti, who analyzed a set of concepts (people's culture, created culture, assimilated culture, etc.), the relation between culture and nature or between culture and civilization or the role of culture in defining a nation, constituting a fund for shaping a culture theory. Another contribution of the renowned sociologist is the construction of a cultural policy system, through which instructions and elites intervene to raise the cultural level of the nation from the perspective of obtaining the cultural unity of the Romanian people. These contributions of the sociologist in the field of culture are the subject of the present study, thus completing the picture of Dimitrie Gusti's contribution to the founding of Romanian sociology. The study is structured around three guiding elements: showing the socio-cultural context in which Gusti's conception of culture was outlined, mentioning the sociologist's contribution to the consolidation of sociology as a science and highlighting ideas and conceptions regarding culture - respectively culture theory and culture policy, as an integral part of the Gustian conception. Both the theory of culture and especially the culture policy elaborated by D. Gusti, are themes that contribute to the deepening of the knowledge of the Romanian cultural specific and to a good organization of cultural intervention.

Keywords: sociology, people culture, higher culture, culture theory, culture policy

Explorarea vieții sociale, cu precădere a satului, l-a condus pe cercetătorul Dimitrie Gusti să considere necesitatea unei teorii sociologice a națiunii române. Considera că prin cunoașterea sociologică

¹PhD Sociology, Panait Istrati County Library Braila, ROMANIA

a vieții se ajunge la „fundamentarea acțiunii culturale” (Gusti, 1996: 351), aceasta fiind posibilă prin consemnarea, după reguli metodologice, a stării culturale a unei națiuni. Preocupat de ideea de unitate culturală, Gusti gândește un cadru și o structură care să producă efecte asupra nivelului cultural național. Investigând aspectele vieții sociale românești, sociologul român scoate la iveală caractere definitorii ale spiritualității vieții românești și face analize asupra culturii naționale, din perspectivă sociologică.

Prezentul material prezintă *ideile și conceptele utilizate de Gusti* în demersul său asupra culturii, precum și modelele care au influențat gândirea sa. Vor fi prezentate preocupările sale pentru cultură, ce datează din perioada de activitate a Institutului Social Român, pe parcursul a zece ani de activitate, continuând în perioada în care a fost ministru al Instrucțiunii Publice, Cultelor și Artelor, subliniind *argumentele sale aduse în favoarea conturării unei cercetări asupra culturii dar și a unei intervenții sociologice culturale (în special prin cultura poporului)*.

Realizarea acestei întoarceri în timp asupra ideilor promovate de Gusti are menirea de a obține: o cunoaștere a muncii și a rezultatelor cercetărilor în domeniul culturii (pentru cei care încă nu s-au aplecat asupra studiului sociologiei culturii) sau reamintire (în cazul lectorilor avizați) asupra stadiilor inițiale de abordare sociologică a vieții sociale românești și în particular a vieții culturale; și o explorare și evidențiere a eforturilor sociologului român în organizarea vieții culturale, a etapelor parcurse în conturarea unei teorii și, mai ales, a unei politici a culturii.

1. Contextul socio-cultural în care s-a construit concepția gustiană despre cultură

Începutul secolului al XX-lea este marcat de numeroase evenimente care au prefațat semnificative schimbări sociale. Iminența unui nou război, în prima fază, efectele suportate după încheierea acestuia, în a doua fază, au impus eforturi de refacere socială și economică (Zamfir, 2019: 38). Industria și agricultura se refăceau lent, iar în plan social se producea creșterea unui pături sociale (muncitorimea/proletariatul) care, cu timpul, își făcea auzită glasul, reclamând drepturi sociale și culturale. După primul război mondial, se discutau intens problematici precum cea agrară, viața satelor, presantă fiind mai ales problema socială precară a țăranilor (ce doreau pământ). La acestea s-a adăugat criza economică din 1923-1933 (Zamfir, 2019: 55).

Atât în lume cât și în țara noastră, se dezvoltă teorii ce tratează problematici ideologice și sociale conturând noi științe ce studiază natura umană, precum psihologia și sociologia. Toate acestea au trecut succesiv și interdependent prin diferite momente evolutive. În România, aflată la confluența dintre curentele liberalismului pașoptist, junimist, socialismului revoluționar și semănătorismului, se discută despre națiune, idealuri naționale și generație (Vulcănescu, 1936: 1279- 1280).

În acest context, sociologia, ca știință, capătă contur și contribuie la analiza vieții sociale. După 1990, în spațiul universitar românesc se introduce sociologia ca disciplină de studiu, atât în mediul universitar bucureștean cât și în cel ieșean, remarcabilă fiind contribuția lui Dimitrie Gusti (ce începe cu 1910 programul său sociologic), atingând, până în 1930, dezvoltarea literaturii de specialitate, dar și a instituțiilor românești (Zamfir și Filipescu, 2015: 28-29).

Problemele sociale și culturale sunt analizate și prezentate în studii și cercetări, din ce în ce mai numeroase. Astfel, se scria despre problemele țăranimii (Alexandru Gîdei, Spiru Haret, George Maior, Gheorghe Scraba etc), chestiunea meseriașilor, industrie, asigurări sociale (Virgil Madgearu), despre cultura română și politică (Constantin Rădulescu-Motru, Alexandru D. Xenopol etc)¹. Gusti contribuie cu lucrări despre istoria filosofiei grecești, etică și sociologie, despre organizarea bibliotecii și seminarelor universității ieșene și despre război din perspectivă sociologică (Zamfir și Filipescu, 2015: 43-44). În anii următori, până în 1943, crește numărul publicațiilor de factură sociologică, atât cartea cât și reviste, scrise de către generațiile de sociologi formați în universități românești.

În această perioadă, Gusti realizează studii teoretice, dar și cercetări empirice asupra națiunii, pe care o abordează ca unitate socială fundamentală, analizată sistematic în lucrarea *Studiul națiunii*. Definiția dată reflectă spațiul conceptual, dar și rădăcinile ori implicațiile națiunii în complexul existențial:

„Națiunea este, prin urmare, o creație sintetică voluntară, o unitate socială care reprezintă un sistem voluntar, cu o motivare cosmică, biologică și psiho-istorică, cu voința socială drept causa movens a procesului de naționalizare și cu

¹ Pentru o listă detaliată a autorilor și a lucrărilor acestora recomandăm a se citi Zamfir și Filipescu (2015), *Sociologia românească: 1990-o istorie socială*, Școala Ardeleană, Cluj-Napoca & Eikon, București, pp. 43-44.

manifestările creatoare, pe tărâmul sufletesc, economic, juridic și politic, ale vieții naționale, care formează cultura națională”
(Gusti (1937), apud Schifirneț, 2018: 146).

Problematika culturii, inseparabilă de cea a națiunii, reprezintă pentru Gusti o prioritate, mai ales în ceea ce privește rolul intervenționist al sociologilor. Studiile monografice ale satului românesc au scos la iveală valențe ale culturii românești, pe care Gusti le-a arătat în lucrările sale, subliniind incapacitatea contemporanilor săi de a vedea valoarea acesteia și mai ales rolul pe care aceasta îl are în definirea culturală românească.

Societatea românească, privită din perspectiva receptării culturii, în special a culturii creatoare (superioară), părea a nu putea cuprinde problematica culturii, a zestrei spirituale românești, fapt ce-l face pe Gusti să afirme:

„În privința culturii creatoare, societatea românească nu-și dă încă bine seama de însemnătatea problemei, pentru că nu înțelege eminenta funcție și forța socială a inteligenței”
(Gusti, 1996, p. 98).

În acest context Gusti pornește *„în largul vieții sociale românești”*, pentru a practica *„cultul științei pentru știință”*, după cum chiar el a afirmat (Gusti, 1939: 9).

2. Contribuția lui Gusti la consolidarea sociologiei ca știință

Întors de la studii din Germania, începe profesoratul în 1910, la Iași, unde predă etică și sociologie și organizează biblioteca universitară ieșeană. În 1920, este transferat la Universitatea din București, ca titular al Catedrei de sociologie, etică, politică și estetică (Herseni, 2007: 149).

Este considerat de Traian Herseni ca fiind *„primul profesor titular de sociologie în țara noastră și de fapt, până după cel de al doilea război mondial, timp de un deceniu, singurul profesor universitar român preocupat, ca activitate didactică și științifică principală, de promovarea sociologiei”* (2007: 147-148). Chiar dacă sociologia era predată și de alți profesori valoroși, Gusti este cel care, prin dinamismul și preocuparea pentru studiul empiric pune bazele metodei de cercetare românească și face cunoscută activitatea sociologică în afara țării.

Din 1925 începe cu studenții primele cercetări sociologice de teren, cunoscute sub numele de *„cercetări monografice”* (Herseni, 2007: 149). Campaniile de teren în peste 600 de comunități rurale, concretizate

în monografiile sătești, se constituie „ca anchete interdisciplinare” sociologice, menite „a promova o *reformă socială* asupra lumii țărănești din România” (Constantin, 2004: 42). Sunt scrise reviste de specialitate, apar catedre academice și domenii de specializare, și au loc realizări instituționale, precum Muzeul Satului din București, Institutul Social Român etc. (2004: 42).

După cum afirmă Herseni, D. Gusti a „adâncit și desăvârșit sistemul de sociologie, politică și etică, primul de acest gen în gândirea românească” (Herseni, 2007: 148), ce avea să fie ca reper în pregătirea și activitatea ulterioară a sociologilor români.

Deși nu avea opinii politice, a fost numit ministru al Instrucțiunii Publice, Cultelor și Artelor, în 1932, în guvernul național-țărănist, iar doi ani mai târziu a fost numit director general al Fundației Culturale Regale „Principele Carol”. De pe aceste poziții Gusti a impus introducerea sociologiei în învățământul secundar (licee și școli normale), ocupându-se de elaborarea „programei analitice”. Împreună cu Traian Herseni, elaborează un manual de sociologie: *Elemente de sociologie cu aplicări la cunoașterea țării și a neamului nostru* (București, ed. I, 1935, cu numeroase ediții ulterioare) (Herseni, 2007: 149).

Analizând activității și operei lui Gusti afirmă că munca întemeietorului sociologiei românești are două importante implicații: „legătura dintre *cercetarea socială* (în felul în care a fost asumată de sociologii conduși de Dimitrie Gusti și colegii lor cu diverse formații academice) și o *reformă socială a națiunii în România*” (Constantin, 2004: 43). D. Gusti nu s-a limitat la a face studiul vieții sociale românești, ci el a considerat că dincolo de contribuția în dezvoltarea „*sociologiei cogitans*”, sociologul trebuie să participe la dezvoltarea socială, promovând „*sociologia militans*”.

Călăuzitor al drumurilor tinerilor studenți, Gusti era ghidat, după cum declara chiar el, de „*credința într-un scop luminos și neclintit*”, ca apoi, după ce și-a desăvârșit pregătirea universitară, să intre în „*largul vieții*” în căutarea adevărului. Sociologul român s-a considerat dator a „*practica cultul științei pentru știință, de a cultiva în același timp și știința pentru țară*”. Transmițând tinerei generații îndrumări culturale, el afirmă: „*adevăratul patriotism nu este patriotismul verbal sau patriotismul legislativ, ci este patriotismul acesta serios, temeinic, când faci știință românească și pe baza științei românești propui reforme românești*” (Gusti, 1939: 8-9).

Cercetând spațiul românesc, în special satul românesc, el a arătat lumii cultura acestui popor și elementele care definesc cultura românească, folosind metode sociologice. Ceea ce a consemnat Gusti prin monografiile sociologice a condus la considerarea unei teorii a culturii românești, dar și a necesității unei politici culturale, către care s-a aplecat, de altfel, mult mai mult.

3. Considerații gustiene privind noțiunea de cultură

Conceptele fundamentale ale construcției sociologice gustiene sunt: „*voința socială, cadre sociale, manifestări sociale, unități sociale, relații sociale, procese sociale, paralelism sociologic*” (Văduva-Poenaru, 1999: 491).

Viața socială, ca obiect de analiză sociologică, este caracterizată de „*unitate a cadrelor*”, cadrul fiind o condiție a vieții sociale și nu o cauză, fără de care aceasta ar fi în stare latentă. Diversitatea cadrelor - existând în viziunea gustiană patru asemenea cadre: cosmologice, istorice, biologice și psihologice - asigură dinamica vieții sociale. Omul, în relație cu mediul înconjurător, întâmpină „*trei perspective: reacții sociale (cultură, civilizație) sub acțiunea factorilor naturali; biologic și geografic; al sintezei acțiunii reciproce a celor doi termeni (natură - cultură)*” (Văduva-Poenaru, 1999: 493).

Demonstrându-se existența relației dintre mediul fizic (natura) și omul ce trăiește în societate, se găsesc dovezi ale activității culturale a omului (Gusti și Herseni, 2011: 97-98), aceasta fiind determinată de trei factori: cauză, condiții și voință. Pe de o parte „*viața societății este condiționată, dar nu și cauzată de natură*” (2011: 99-101). Pe de altă parte, popoarele „*au o civilizație și o cultură*” (2011: 102), civilizația fiind în viziunea lui Gusti „*totalitatea descoperirilor prin care omul se adaptează material la natura înconjurătoare*”; cultura (cu substratul ei spiritual) își are originea în nevoia de armonie cu ceilalți oameni dar și cu natura, fiind constituită din „*totalitatea creațiilor spirituale care ne pun în armonie cu lumea înconjurătoare*” (2011: 102)².

² Redăm explicațiile oferite de autori, pentru a înțelege distincția dintre cultură și civilizație: „*În aparență cultura și civilizația se reduc la formele lor exterioare: fabrici, vapoare, locuințe, școli, biserici etc. Sub această înfățișare deosebirile dintre ele sunt destul de mari. În realitate însă, ele își au rădăcinile în sufletul oamenilor. Nici cultura, nici civilizația nu sunt reale dacă sufletul celor care le mănuiesc nu le cuprind cu adevărat*” (Gusti și Herseni, 2010: 103)

Cadrul biologic este constituit din tipul antropologic, de demografie, adaptarea la mediu, igiena și sănătatea populației, selecția socială, elemente ce sunt evidente în interacțiunea umană. Cadrul psihologic identificat de Gusti include fenomene psihologice precum: mentalități colective, conformism și inovație, opinia publică, psihologia maselor, structuri psihice individuale etc., influențând viața socială. (Văduva-Poenaru, 1999: 493)

Aceste patru cadre sunt însoțite de patru manifestări și anume: economică, spiritualistă (ulterior o numește spirituală), juridică și politică (Herseni, 2007: 155). Existența individului în societate implică un proces de socializare, substratul fiind „constituția psihică a voinței”, iar tot ceea ce acesta produce capătă un caracter socio-cultural, viața socială fiind dependentă de formele concrete, istoric constituite, în viziune gustiană, prin națiune, „ea însăși o personalitate socio-culturală de tip colectiv” (Herseni, 2007: 158-159).

Abordările gustiene cu privire la cultură sunt în strânsă legătură cu națiunea, sociologul considerând că un element definitoriu al națiunii, este cultura. Așa cum arată C. Schifirneț în studiul său despre Gusti, „națiunea este producătoare de cultură, dar ea este, totodată, și produsul acestei culturi.” (Schifirneț, 2018: 148). În continuare, se va face referire la cultură și la modul în care o analizează Gusti și mai puțin la conceptul de națiune.

Înainte de a analiza cultura ca noțiune, din perspectiva sociologului român, fac mențiunea că sesizând existența interdependenței între „social” și „politic”, Gusti distinge între *politica culturii* și *teoria culturii*, acestea constituind ansamblul *cultură*. Privită ca o „grea și delicată problemă”, mai ales pentru națiunea română, tema culturii este consemnată în dezbaterile și studiile desfășurate în cadrul Institutului Social Român (Gusti, 1996:97).

Strâns legate de *teoria culturii* sunt concepte, precum: „stiluri culturale, cultura instituțională, cauzalitatea culturii, factori determinanți ai culturii, tipuri culturale” (Gusti, 1996: 98). În *politica culturii* sunt incluse: „metoda pentru crearea și răspândirea culturii”, „acțiunea culturală, adică sistemul de mijloace pentru înfăptuirea culturii” (Gusti, 1996: 98). Această distincție între noțiuni, clasificări, teoretizări, abstractizări, analize ale conceptelor și factorilor ce influențează unități sociale și modalitățile prin care se pot obține unele schimbări sociale în sfera culturii, folosind mijloace specifice, sunt importante pentru Gusti deoarece el a considerat

că: „cunoașterea sociologică a Țării și acțiunea culturală de înălțare a ei formează împreună o aceeași metodă unitară, cu un același obiect, care este realitatea socială românească”. (Gusti, 1996: 350)

Necesitatea unei *politicii a culturii* decurge din imperativitatea valorificării produselor intelectului, generator de noi valori, în context economic (capital) și al perfecționării muncii, toate acestea constituindu-se în forțe creatoare ce definesc societatea (Gusti, 1996: 98). Ca urmare, în viziunea lui Gusti:

„(...) o politică culturală conștientă în direcția creației, în special a creației științifice, se impune. Trebuie să înființăm instituții speciale, undeva, care să studieze condițiile specifice ale creației spirituale românești” (Gusti, 1996: 98).

Orientat spre ridicarea nivelului cultural al națiunii, sociologul român găsește importantă valorificarea inteligenței și a capacității omului de muncii și de a folosi resurse materiale și instituționale, astfel încât acesta să creeze și să inoveze. Prin produsele creației sale, atât resursa intelectuală românească, cât și produsele culturale, cresc cantitativ dar și valoric, asigurând dezvoltarea culturală. Dar pentru a realiza aceasta, Gusti este convins că sunt necesare instituții speciale, care să susțină întreg procesul creator, ceea ce înseamnă că este necesară o politică în domeniul culturii dezvoltată de stat.

3.1. Teoria Culturii

Dacă privim referirile la cultură din perspectiva „*sociologiei cogitans*” constatăm că viziunea lui Gusti se sprijină pe următoarele fundamente conceptuale: sensurile națiunii (bun cultural, cultura instituțională, cultura personală) și laturi ale culturii (cultura creatoare, cultura asimilată) cu ramificațiile conceptuale: forță creatoare (munca, capitalul, intelectul), cultura poporului (la orașe, la sate) și cultura generală.

Gusti identifică trei sensuri ale noțiunii cultură. Primul sens se referă la înțelegerea culturii ca „*sistem de bunuri culturale, care formează stilul epocii*” și se constituie în „*cultură obiectivă*”. Gusti exemplifică cultura obiectivă prin produsele acesteia, respectiv: poezie, o melodie, un cod, o descoperire științifică etc. Al doilea sens cuprinde „*totalitatea regulilor pe care instituțiile sociale le alcătuiesc într-un moment dat*” sau altfel spus „*cultura instituțională*”, reprezentată prin obiceiuri care se formează și prin structuri precum statul, biserica ori organizări economice. Cel de al treilea sens este cel de „*cultură personală*” care este supus unui permanent

proces evolutiv, reflectând atitudinea unui individ față de o operă de artă (un bun cultural), influențată de „capacitatea persoanei de a primi bunul cultural și, în același timp, de calitatea bunului cultural” (Gusti, 1996: 97).

Cele trei sensuri ale noțiunii de cultură pe care Gusti le expune ne arată trei fațete conceptuale, dependente în esența lor, de contextul istoric în care sunt prezente, de valorile ce caracterizează societatea dar și de capacitatea oamenilor de a consuma acel bun ori modul lor de raportare la acesta.

Gusti consideră că există, pe de o parte, *cultură creatoare* și, pe de altă parte, *cultură asimilată*, explicând legătura dintre acestea din perspectiva unui circuit (Gusti, 1996: 98). Sociologul arată că acestea constituie un tot social, interdependent:

„Iată deci cele două laturi ale aceleiași probleme: cultura creatoare și cultura asimilată, care formează, așa cum am văzut, unul și același circuit social. Creația circulă, pentru ca odată asimilată, să devină la rândul ei condiția unei noi creații ș.a.m.d.” (Gusti, 1996, p. 98).

Asimilată prin învățare sau prin contact direct cu bunul cultural ori prin participarea la practici și obiceiuri, cultura, în genere, are de suportat intervenția inevitabilă a omului capabil de act creator. Înzestrat cu inteligență și cu capacitatea de a aduce îmbunătățiri prin inovare, individul uman depune efort prin muncă, utilizează resursele disponibile și creează noi bunuri culturale: „Trebuie deci să convenim că trei forțe au dreptul să figureze pe același plan, ca forțe creatoare, de bogății și producții: munca, capitalul și intelectul” (Gusti, 1996: 98).

Considerând aceste trei forțe, Gusti subliniază că ar fi de datoria unei politici a culturii să ofere spațiu de manifestare creației, în special a celei științifice. În opinia lui Ovidiu Bădina, Gusti este orientat mai mult spre acțiune culturală și mai puțin pe teorie a culturii căutând o modalitate potrivită de a acționa, subliniind preocuparea sociologului român pentru „crearea și răspândirea culturii” (Bădina, 1996: 11).

Totodată, se fac referiri la *cultura superioară* și *cultura poporului*, componente ale unei culturi ce caracterizează o națiune. Bădina afirmă despre Gusti că acesta consideră că la nivelul unei națiuni există o singură cultură „ce se înfățișează sub două aspecte diferite: cultura superioară, creatoare, și cea a poporului. Însă aceste două aspecte au nevoie să atingă un caracter de „unitate culturală” (Gusti, 1996: 12).

Aplicând observațiile sale asupra culturii românești, Gusti constată lipsa de unitate a acesteia, generată de dominațiile străine ce-și impuneau propria cultură. Cunoscând și precaritatea educației țăranilor și preocupat să obțină unitatea sufletului românesc, și implicit, unitate culturală națională, a afirmat că este nevoie de o organizare culturală. El arată mai întâi că poporul român dispune de un bagaj cultural:

„Poporul analfabet, cunoscut mai deaproape, înmărmurește prin bogăția manifestărilor lui profund culturale, prin basmele, legendele, cântecele lui, prin simțul frumuseții caracteristic sârguinței și industriei casnice, prin creațiile sale spirituale” (Vulcănescu, 1998, p. 103).

Militând pentru cercetarea spațiului românesc, a spiritualității națiunii române ce izvorăște din statutul ei de „cea mai veche cultură din Europa Occidentală” el crede că acesta trebuie să contribuie la cultura universală (Vulcănescu, 1998: 97). Gusti întreprinde o bogată activitate în acest sens. El consideră că aceasta se poate face prin două modalități: organizarea culturii românești superioare și prin ridicarea culturală a poporului român (Vulcănescu, 1932: 1274).

Având în vedere spiritualitatea poporului român precum și tipul de cultură „a orașelor” (aici regăsindu-se *cultura superioară*), cu caracterul lor „divergent” sub influența a diferite culturi, ale popoarelor care au ocupat de-a lungul teritoriul român (Vulcănescu, 1936: 1273), Gusti intensifică acțiuni și depune efort pentru consolidarea culturii superioare: luptă pentru înființarea de instituții de cercetare, institut de stat al culturii³, formează cercetători ai vieții sociale, dezvoltă o metodă originală de cercetare etc., cu scopul prim de organizare a vieții culturale.

Noțiunea *cultura generală* este definită de Gusti prin raportare la noțiunea *cultura poporului*. El diferențiază „*cultura poporului*” de „*cultura generală*”, afirmând că, dacă prima decurge din trebuințele poporului (Gusti, 1996: 107) și din specificul vieții pe care acesta o duce, cea de a

³ „Gusti propunea înființarea unui Institut de stat al culturii, care să cuprindă: Direcția culturii superioare – cu secții pentru științe, litere, teatru, muzică, artă, plastică și relații cu străinătatea; Direcția culturii populare – cu secții pentru pregătirea personalului și a materialului, studii și propagandă, instituții particulare și de stat cu consilii regionale, județene și comunale. Institutul ar fi cuprins secții comune pentru biblioteci și publicații, teatre și muzee publice” (Vulcănescu, 1998: 106)

doua include un set de cunoștințe și un ansamblu de valori la care accede fiecare individ.

„Cultura generală este fantoma unei culturi răspândite în mod egal în fiecare ins al poporului; este gândul prietenesc și filantropic, de a înfrupta poporul cu valorile culturale ale timpului. Este așa zisa popularizare a științei, adică străduința de a feri poporul de o prea mare încordare spirituală și de a-i da cultură cu lingurița, fără să observe, fără să știe, cu abilități și stratageme.

Cultura generală este o educație specială a culturii adevărate, o ediție filantropică pentru popor” (Gusti, 1996: 106).

Cultura generală se obține prin efortul fiecărui individ de a asimila bunurile culturale realizate de-a lungul timpului, aflate la dispoziția tuturor oamenilor. Nivelul culturii generale depinde astfel de cantitatea de efort și timp investite de fiecare.

Spre deosebire de cultura generală, *cultura poporului* nu este o „cultură populară” și nici „cultură egalizată”, ci este „o cultură cât mai dezvoltată la cât mai mulți, adică este o cultură a maselor, nu însă în masă” (Gusti, 1996: 107).

Pentru a arăta defazajul dintre societatea românească și cea a altor țări, în aria culturii, Gusti prezintă detaliat două modele de cultură a poporului: danez și vienez, care l-au impresionat pe sociologul român.

Prezentând modelul danez, el invocă contribuția lui Grundtvig (poet, istoric, teolog, preot și om politic), întemeietorul primei „universități populare” (sau „universitate țărănească”), ce a jucat un rol important în viața populației daneze. Catalogată de Gusti ca fiind „un nou tip de școală, școala tinereții coapte” (Gusti, 1996: 100) ea oferă educație poporului (*noua pedagogie sociologică a culturii*), în special tinerilor cu vârsta între 18-22 ani. Spune despre Grundtvig că: „a creat școala pentru viață. Toate materiile, ce se predau în această școală, sunt numai capitole deosebite, din însăși viața de toate zilele, concepută unitar.” (Gusti, 1996: 101).

Fiind acceptată orice persoană din poporul danez, din „masa mare, țărănească”, aceste universități țărănești, „au dăruit poporului danez o nouă viață”, ridicând nivelul cultural al populației, ceea ce-l face pe Gusti să afirme că:

„Astăzi, Danemarca, datorită universității poporului se poate mândri că posedă cea mai destoinică și mai cultă

țărănime din lume, alcătuind unul dintre cele mai prospere și solide State” (Gusti, 1996: 101).

Dacă modelul danez este unul centrat pe populația de la sate, modelul vienez este unul care cuprinde populația de la oraș. Din ceea ce afirmă Gusti, aflăm că Viena era: „(...) fruntea tuturor orașelor prin îndrăznețe experiențe în domeniul pedagogiei, prin [o] tot atât de îndrăzneată politică socială și printr-o veche organizațiune a culturii poporului” (Gusti, 1996: 102).

Reprezentativ era căminul ori casa poporului (Volksheim), deschis pentru orice persoană, indiferent de vârstă, pe baza unei „cărți de intrare” putând adăposti conferințe sau concerte. Fiind dotată cu cabinete de istorie naturală, laborator de psihologie experimentală, cabinet de fizică, laborator de chimie, săli de curs de istorie, economie politică, istorie economică, cabinet de istoria artelor, sală de desen, sală de lucru pentru fotografie, sală de științe de stat, precum și sală de gimnastică, și cameră pentru ajutor medical, casa poporului reflectă stadiul la care a ajuns societatea în acea perioadă și preocuparea de a oferi instruire tuturor. De asemenea se găsește o bibliotecă, o sală de lectură, o sală de studiu și o librărie. Gusti vede acest așezământ ca fiind nu numai un cămin cultural ci și un „laborator de disciplină a maselor”. Iată un fragment prin care descrie activitatea casei poporului:

„Când seara luminile se aprind în toate camerele, din toate etajele, cel puțin 7000 de bărbați și 5000 de femei se răspândesc în toate sălile, laboratoarele, bibliotecile localului, pentru a asculta și lucra în toate domeniile culturii umane, în fiziologie, știință de stat, istorie universală, matematică, științe ale naturii, tehnică, limbi ș.a.m.d.” (Gusti, 1996: 103).

Considerată a fi „comunitate de muncă”, căminul cultural, prin conferințele sale, se adresează oricărui ascultător, cei mai mulți dintre ei fiind muncitori dornici să acumuleze informații. Adâncind și dezbătând problemele lumii, el se adresează întregii personalități, provocând la conturarea concepțiilor asupra vieții și la declanșarea creației.

Revenind la situația din România, Gusti își arată dezamăgirea față de lipsa profunzimii preocupării de asimilare și de a crea a românilor. Ne oferă următoarea descriere a vieții culturale românești:

„La orașe avem, mai ales în București, o admirabilă mișcare ateneistă, inspirată din cele mai generoase bunăvoințe, care însă, pe lângă că pune mai mult accentul pe distracție cu orice preț, nu are nici un miez, nici unitate și mai ales nici un

început de comunitate de lucru. Iar la sate [...], ne aflăm în epoca existenței, a tatonărilor, a încercărilor.” (Gusti, 1996: 104).

Gusti consideră că nu este suficient ca actul cultural să se rezume la înființarea de biblioteci, mai ales atunci când populația analfabetă este mare, ori când cărțile deținute de biblioteci depășesc puterea de înțelegere a cititorilor, a sătenilor. El lansează întrebarea cu privire la posibilitatea înființării de „școli superioare țărănești”, cu specific românesc, adaptate nevoilor țaranului român. Se arată optimist într-un program cultural la sate și spune: „Am convingerea profundă că, în câțiva ani, prin o educație sistematică și serioasă a tineretului matur, flăcăi și fete, de la sate, s-ar schimba mult în bine fața și sufletul țării” (Gusti, 1996: 105).

Ca soluție pentru creșterea culturii poporului Gusti avansează ideea de creare de noi școli la țară, atractive, care „să plămădească conducători firești ai satelor” (Gusti, 1996, p. 106), care să contribuie la viața economică sau culturală a satului. Argumentează această idee astfel:

„Ne trebuiesc școli conduse de principiile cele mai noi ale pedagogiei culturii, ale pedagogiei tinereții mature, Andragogik. Ne trebuie adică un nou tip de școală, care să fie continuarea școlii propriu-zise, cu scopuri precise asupra realizării culturii poporului.” (Gusti, 1996: 106).

Nevoia unei culturi a poporului se naște din imperativitatea construirii unei comunități și a unei conștiințe naționale, care să confere unitate și un spirit de comunitate, solidar și cu valori naționale comune. Lipsa valorilor are efecte distructive pentru o națiune: „Lipsa valorilor spirituale și morale în viața unui popor ne duce la constatări triste: micșorarea capacității producției economice, întunecarea înțelegerii politice, otrăvirea vieții sociale” (Gusti, 1996: 10).

Din această perspectivă, Gusti vorbește de nevoia ca statul să intervină, pe baza unei politici a culturii, de înființare de *case ale poporului*, la sate dar și la orașe, astfel încât populația de peste 16 ani să continue să învețe, să acumuleze acele bunuri culturale produse prin creație (ca produs al muncii și inteligenței umane). Un prim pas a fost întemeierea în 1921 a Casei Culturii Poporului și a Fundației culturale „Principele Carol”, ca expresii instituționale ale culturii poporului.

3.2. Politica culturii

Nevoia unei politici a culturii a fost susținută de Dimitrie Gusti în cele mai multe dintre intervențiile sale cu privire la națiunea română. Fie în calitate de profesor universitar, de cercetător de teren sau de om politic, el a susținut că este necesară intervenția statului prin susținerea unor acțiuni: înființarea de instituții de cercetare, înființarea de case de cultură în fiecare sat, de biblioteci, instituirea serviciului social.

Pornind de la considerarea că „statul este în serviciul națiunii, și nu națiunea în serviciul statului” (Gusti, 1996: 108), Gusti consideră că este rolul statului de a organiza politic, economic și juridic națiunea, considerându-l „organizatorul valorilor naționale” (Gusti, 1996: 109). El se implică activ în conturarea unui sistem de intervenție culturală.

M. Larionescu sintetizează edificator concepția lui Gusti cu privire la *sistemul de politică a culturii românești* gândit de acesta. Ea invocă patru aserțiuni pentru a arăta structura sistemului menționat. Prima se referă la „funcțiunea de integrare socială a culturii, dublată de dimensiunea sa valorică”. A doua aserțiune cuprinde părțile componente, „cultura creatoare” și „cultura asimilată”, angrenate în „circuitul social”, cea de a doua fiind o condiție pentru prima, iar aceasta devenind obiect al asimilării, la rândul ei. A treia aserțiune face trimitere la „cultura poporului (o cultură cât mai dezvoltată la cât mai mulți, o cultură a maselor, nu însă în masă, dobândită prin efort personal, nu dăruită) ca alternativă la cultura generală (cultura egalizantă, așa zisa cultură populară ori generală)”. A patra aserțiune se referă la „procesul cultural conceput ca devenire permanentă a agenților sociali.” (Larionescu, 1993: 55).

Gusti elaborează un set de principii pe care trebuie să se bazeze o politică de stat a culturii, pe care le redăm așa cum le-a conceput autorul:

- „1. Nu se poate despărți cultura superioară, creatoare, de cultura poporului.
2. Cultura nu se poate impune de sus, fiind o afacere personală, ea trebuie deci să trăiască într-o atmosferă de libertate, spontaneitate și specificitate națională.
3. Cultura trebuie clădită pe specificul național, care trebuiește cercetat prin metoda monografică sociologică.
4. Instituțiile de Stat ce-și asumă răspunderea organizării naționale vor trebui să aibă o autonomie cât mai largă.
5. Astfel de instituții nu pot avea de scop crearea culturii, ci numai crearea condițiilor prielnice de dezvoltare a ei,

descoperind, stimulând și organizând colaborarea tuturor elementelor culturale ale țării.

La aceste principii mai adăugăm al șaselea. Oricât ar fi organizarea culturii de perfectă, ea nu va avea valoare și viitor decât prin elementele chemate să o conducă și înfăptuiască. Cum vor fi aceste elemente, așa va fi și instituția.” (Gusti, 1996: 109-110).

Aceste principii oferă o imagine de ansamblu asupra sistemului politic conturat de Gusti. Pilonul central al politicii este atingerea unei culturi a societății românești ce nu separă cultura superioară (cea care creează) de cultura poporului. Aceasta are nevoie de un context de manifestare caracterizat de libertate și spontaneitate, reflectând specificul națiunii. Toate acestea, însă, au nevoie de a fi cercetate după reguli sociologice (monografia sociologică). Importante sunt instituțiile de stat, cu rol în organizarea la nivel național a cadrului cultural și facilitarea actelor de creație prin asigurarea unui mediu stimulator. Cel de al șaselea principiu este invocat de Gusti ca o condiție esențială, o confirmare a proverbului românesc „Omul sfințește locul”, subliniind legătura directă între calitatea umană și rezultatele unei politici.

Sistemul de politică a culturii se bazează, din perspectiva lui Gusti, pe instituții (privite ca „*însăși fapte de cultură*”) cu rol în cele două domenii ale culturii, cea creatoare și cea a poporului. Instituțiile din domeniul culturii creatoare sunt: Universitatea socială (cu rol de a cultiva știința și de a pregătiri specialiști – din care să se formeze elita), Academia (care are nevoie de o mai bună organizare, fiind „*părtașă la înfiriparea și crearea națiunii*”) și Institutul Social Român (continuator al Asociației pentru Știința și Reforma Socială”).

Instituțiile cu rol în domeniul culturii poporului sunt văzute de Gusti ca fiind organizate în funcție de cele patru feluri de activități ale culturii poporului: educația fizică, cultura sanitară, cultura economică și cultura sufletească. Căminul cultural sau casa națională este „*școala tineretului ieșit din școala primară și a gospodarilor și gospodinelor de toate vârstele*”, este esențială la sate și la orașe, facilitând accesul celor care au finalizat ciclul școlar la bunurile culturale create de elite. Un rol important este atribuit și Fundației Culturale Regale „Principele Carol”. Gusti apreciază că o contribuție deosebită în realizarea politicii culturale revine și Radiofoniei române și Universității Radio (Bădina, 1996: 20-35).

4. Concluzii

Dimitrie Gusti a contribuit nu numai la crearea unui curent sociologic românesc (prin cursurile susținute în universitățile ieșene și bucureștene și prin demararea cercetărilor de teren) ci, și-a adus aportul la consolidarea sociologiei ca știință socială. Contextul istoric, marcat de conflicte geopolitice, de circulația curentelor ideologice, de preocupări tot mai adânci pentru analiza vieții sociale și a națiunilor a favorizat conturarea sociologiei națiunilor.

Prin demersul său sociologic asupra națiunii și implicit asupra culturii poporului român, reușește să atragă atenția și să lanseze dezbateri asupra stării de fapt a nivelului cultural românesc și a necesității analizei culturii din perspectiva sociologică.

Deși sociologii români abordează succint tezele sociologice asupra culturii, totuși, Gusti a abordat în scrierile sale acest concept, chiar dacă drept un corolar al concepției asupra națiunii. Cu toate că nu a aprofundat studiul teoretic al problematicii culturii, Gusti a gândit din perspectivă sociologică, o structură terminologică și metodologică ce susține intervenția sociologului, arătând că rolul acestuia nu este numai de observator și teoretizator al vieții sociale, prin intermediul conceptelor și metodelor sociologice, ci și de actor (organizator) al vieții sociale, un factor activ în dezvoltarea societății (a națiunii în viziunea lui Gusti). Preocupat mai mult de politica culturii decât de teoria culturii, Gusti a lăsat un suficient bagaj teoretic care să provoace la noi studii despre cultură. Astfel, a definit noțiunea de cultură și a arătat sensurile acesteia, a realizat o clasificare a culturii (cultura creatoare-cultura asimilată, cultura superioară, cultura generală, cultura personală, cultura poporului), a studiat aspecte ale culturii poporului din alte țări (modelul danez, modelul vienez) și a lăsat urmașilor lucrări dedicate culturii, îmbogățind fondul bibliografic.

Un alt merit al lui Gusti în analiza culturii constă în faptul că a arătat starea de fapt a culturii românești și fațetele ei (cultura înaltă, de la orașe și cultura poporului, cea de la sate), a surprins influențele suportate de cultura românească din partea culturilor națiunilor ce au dominat spațiile românești, și evidențierea distincției dintre tipurile de cultură. Totodată, a analizat cultura ca o componentă esențială a națiunii (și în consecință un concept al sociologiei națiunii). Toate acestea formează corpul de cunoștințe și idei ce conturează teoria culturii.

Contribuția lui Gusti în domeniul culturii este semnificativă, căci el a semnalat necesitatea aplecării asupra problemei culturii națiunii, asupra elaborării unei politici a culturii care să permită crearea mijloacelor de manifestare a creatorilor, prin organizarea culturii în toate structurile sociale (nu numai la orașe, ci și la sate), astfel încât să se realizeze o unitate culturală națională. Prin eforturile sale, societatea românească a devenit conștientă de necesitatea implicării de la nivelul statului în procesul elaborării politicii culturii. El a subliniat importanța existenței unei coordonări a statului, prin crearea unui sistem de instituții care să favorizeze procesul creator din spațiul culturii.

BIBLIOGRAFIE

- Bădina, O. (1996), *Introducere*, în Gusti, D. *Opere – Despre cultură*, Editura „Dimitrie Gusti” și Biblioteca Județeană „V. Voiculescu” Buzău, Buzău, pp. 7-9.
- Bădina, O. (1996), *Studiu introductiv*, în Gusti, D. *Opere – Despre cultură*, Editura „Dimitrie Gusti” și Biblioteca Județeană „V. Voiculescu” Buzău, Buzău, pp. 11- 43.
- Gusti, D. (1996). *Opere – Despre cultură*, Editura „Dimitrie Gusti” și Biblioteca Județeană „V. Voiculescu” Buzău, Buzău.
- Constantin, M., (2004), *Paul H. Stahl despre Școala sociologică de la București*, în *Sociologie Românească*, vol. II, nr. 2/2004, Polirom, pp. 42-57.
- Gusti, D., Herseni, T., (2011). *Elemente de sociologie*, Tipo Moldova, Iași.
- Herseni, T., (2007). *Istoria sociologiei românești*, Renaissance, București.
- Larionescu, M., (1993). *Cultură-educație-democrație: idei directoare în sociologia națiunii. Tradiții românești din perioada interbelică*, în *Sociologie românească*, nr.1/1993, pp. 51-56.
- Zamfir, C., (2019). *Istoria socială a României*, ed. a II-a, Editura Academiei Române, București.
- Văduva-Poenaru, I. (coord. general) (1999). *Enciclopedia marilor personalități din istoria, știința și cultura românească de-a lungul timpului*, vol. I, Editura Geneze, București, pp. 490-496.
- Vulcănescu, M., (1996). *Școala sociologică a lui Gusti*, Editura Eminescu, București.

Surse electronice:

- Gusti, D., (1939). *Reguli călăuzitoare pentru viață și pentru ceasul de azi al României*, în *Transilvania - buletin de tehnică a culturii*, nr. 1/1939, Sibiu
<https://sas.unibuc.ro/storage/downloads/Dezvoltare%20comunitar%C4%83%20%C8%99i%20regional%C4%83-3/DG39b.REGULI.pdf>.
- Schifirneț, C., (2018). *Sociologia și știința națiunii în doctrina lui Dimitrie Gusti*, în *Revista Română de Sociologie* nr. 1-2/2018 pp. 135-168.
<http://www.revistadesociologie.ro/sites/default/files/08-cschifirnet.pdf>.
- Zamfir, C. Filipescu, I. (coord.) (2015). *Sociologia românească 1900-2010: o istorie socială*, Școala Ardeleană, Cluj-Napoca & Eikon, București.
https://www.researchgate.net/publication/296746327_Sociologie_romaneasca_1900-2010_O_istorie_sociala.
- Vulcănescu, M., (1936). *Dimitrie Gusti, profesorul*, în *Arhiva pentru Știință și Reformă Socială*, anul XVI, 1936, pp. 1198-1287,
https://sas.unibuc.ro/storage/downloads/sinteze-si-teoretizari-despre-scoala-sociologica-de-la-bucuresti-38/MV36-GUSTI_PROFESORUL1.pdf.